

Forskningsreview

”Det er det, som mange ikke forstår. At det at være et helt menneske er også at være social og styrke sine sociale sider og sine kreative sider og sine boglige sider. Og ved at man styrker de andre sider, så bliver man også bedre... Når jeg styrker mine kreative sider, bliver jeg også bedre rent bogligt”

Laila

**tidligere elev på Akademiet for Utæmmet Kreativitet
i Langager (2007)**

**Pia Cort
Peter Koudahl
DPU 2009**

Indholdsfortegnelse

Forskningsreview	3
Det tværinstitutionelle samarbejde mellem uddannelsesinstitutioner.....	5
Samarbejdets organisatoriske dimension	5
Etablering af samarbejde.....	5
Organisatorisk forankring	5
Ansvarsfordeling	6
Kendskabet til de forskellige skoleformer	6
Samarbejdets pædagogiske dimension.....	7
Samarbejdets økonomiske, lovmæssige og strukturelle dimension.....	8
Eleverne, deres forudsætninger, deres behov og ønsker til uddannelse.....	10
Pædagogisk praksis	12
Højskolernes læringsrum i forhold til målgruppen	14
Forskningsresultaterne i forhold til Kombinationsprojektet	16
Referencer	17

Forskningsreview

DPU har fået til opgave at følgevaluere FFD's kombinationsprojekt. Evalueringen vil have til formål såvel at se på resultaterne af projektet som at yde input til den løbende proces for at sikre, at projektet når de beskrevne mål. Dette forskningsreview skal ses dels som et input til den løbende proces dels som en platform for evalueringen med det formål at tegne konturerne af feltet og de problemer, der kan være knyttet hertil.

Først vil vi lige erindre om målet med Kombinationsprojektet: at udvikle samarbejdet mellem højskoler og erhvervsskoler med henblik på at skabe kombinationsforløb for unge under 25, der ikke har gennemført en ungdomsuddannelse. Projektet er således et bidrag til at opnå regeringens målsætning om, at 95 % af en ungdomsårgang skal gennemføre en ungdomsuddannelse. Projektet har endvidere til formål at positionere højskolerne som relevante og kvalificerede aktører i forhold til 95 % målsætningen.

I løbet af 1990'erne og 2000'erne har der under skiftende regeringer været gennemført en lang række projekter indenfor rammerne af samme politiske målsætning. Der er blevet skabt en række nye tilbud og muligheder for unge, der har risiko for at blive hægtet af uddannelsessystemet. Således er Ungdommens Uddannelsesvejledning blevet styrket, produktionsskolerne er blevet lovgivningsmæssigt forpligtede til at etablere samarbejde med erhvervsskolerne, brobygningen mellem folkeskolen og erhvervsuddannelserne er styrket og der har generelt været et fokus på gruppen af unge, der ikke gennemfører en ungdomsuddannelse: Hvem er de, hvorfor falder de fra og hvad kan gøres for at sikre, at 95 % gennemfører en ungdomsuddannelse?

I dette notat ser vi nærmere på nogle af disse projekter med henblik på at vurdere, hvordan erfaringerne fra tidligere projekter kan indgå i Kombinationsprojektet som konstruktiv viden om muligheder og barrierer i forhold til projektets målsætning. Reviewet tager udgangspunkt i de tre niveauer, der indgår i evalueringen

1. Det tværinstitutionelle samarbejde mellem de involverede aktører,
2. Højskolen som lærings- og dannelsesrum,
3. Eleverne og deres forudsætninger.

I evalueringsbeskrivelsen er samspillet mellem de forskellige niveauer beskrevet som et didaktisk-pædagogisk samspil, hvor fokus er på kombinationsforløbene og de kontekstuelle faktorer, der har betydning for, at målet om, at de unge fortsætter i en erhvervsuddannelse, nås. Der er opstillet en række kriterier for projektets succes, hvor der sættes fokus på

- rammerne for samarbejde: Hvordan skabe et forpligtende samarbejde mellem forskellige uddannelsesinstitutioner, der opererer under forskellig lovgivning, har forskellige mål, forskellige kulturer og forskellige pædagogiske rationaler?
- elevernes forudsætninger: Hvem er de "frafaldstruede", "restgruppen", "unge med særlige behov"? Hvilken uddannelses- og vejledningsmæssig praksis er relevant for at rumme og fastholde denne gruppe af elever, som ikke traditionelt har været at finde blandt højskolernes i øvrigt meget sammensatte elevgruppe?

- højskolerne som læringsrum: Hvad er det unikke ved højskolernes læringsrum? Og hvordan fungerer højskolens lærings- og vejledningsrum i forhold til denne gruppe af elever?

Disse tre spørgsmål har været styrende for udvælgelsen af rapporter, artikler, forskningslitteratur m.v. i dette review. Der er således ikke tale om et review af al litteratur, alle forsknings- og udviklingsprojekter, der omhandler f.eks. elevforudsætninger, men om et udvalg af litteratur, som er relevant for besvarelsen af disse tre spørgsmål.

Nogle af de udvalgte projekter og undersøgelser er gennemført i højskoleverdenen, og kan derfor umiddelbart relateres til Kombinationsprojektet. Nogle vedrører andre uddannelsesinstitutioner, og her skal resultaterne derfor tolkes ind i den særlige sammenhæng, som højskolerne udgør. Der er ingen tvivl om, at mange af de erfaringer, som andre projekter og undersøgelser kan bidrage med, også kan anvendes som afsæt for Kombinationsprojektet. De kan blandt andet bruges i forhold til at identificere de områder, der kan arbejdes videre med, og de forhold, som ligger udenfor projektet og som derfor må blive udgangspunkt for en politisk diskussion.

I notatet vil der løbende blive rejst en række spørgsmål, som har til formål at skabe et fælles rum for refleksion og erfaringsudveksling.

Det tværinstitutionelle samarbejde mellem uddannelsesinstitutioner

I løbet af 1990'erne og ind i 2000 blev der igangsat en række projekter, der havde til formål at bygge bro mellem erhvervsskolerne og andre skoleformer og uddannelsesinitiativ: Folkeskoler, produktionsskoler, erhvervsgrunduddannelsen, og nu også højskolerne. Formålet med projekterne er at gøre de unge "uddannelsesparate" ved at give dem tid og mulighed for at udvikle de kompetencer og kvalifikationer, der bliver anset som nødvendige for at kunne gennemføre en erhvervsuddannelse. I projekterne har der ofte været et særligt fokus på udviklingen af de unges sociale og personlige kompetencer. Fælles for projekterne er, at de involverer en række uddannelsesinstitutioner, som ikke traditionelt har samarbejdet om de unges uddannelsesforløb, og de har således særligt fokus på de problemstillinger, der opstår ved et tværinstitutionelt samarbejde.

Samarbejdet mellem produktionsskoler og erhvervsskoler har været evalueret over flere omgange (Andersen *et al.*, 2000; J. A. Hansen, 2008b, *Sammenhænge mellem produktionsskoler og erhvervsskoler*, 2007). Dette har mange lighedspunkter med samarbejdet i kombinationsprojektet i forhold til målsætning, i forhold til målgruppe og i forhold til forskelle i pædagogiske tilgange til de unge i forskellige uddannelsesinstitutioner. I evalueringerne står tre forhold frem, som er særligt betydende for alle institutionerne. Disse forhold vedrører samarbejdets organisatoriske, pædagogiske og økonomiske/strukturelle dimensioner. Disse vil også strukturere dette review.

Samarbejdets organisatoriske dimension

Etablering af samarbejde

Evalueringerne af produktionsskole-erhvervsskole samarbejdet peger på, at det kan være svært at etablere samarbejde med erhvervsskolerne, da disse skoler rent organisatorisk er spredt ud på mange lokaliteter, og at kommunikations- og kommandoveje ikke er transparente – end ikke for ansatte på erhvervsskolerne. Vejlederne på produktionsskolerne oplever ofte, at det er vanskeligt at finde frem til en person på erhvervsskolen, som kan tage en beslutning vedrørende samarbejde omkring kombinationsforløb. Så en første barriere for et samarbejde kan være at finde frem til en relevant medarbejder, som ikke alene har lyst til at samarbejde, men som også kan tage beslutningen om at gøre det.

Har højskolerne oplevet lignende problemer i forhold til at etablere et samarbejde med erhvervsskolerne? Hvordan er problemerne blevet tacklet?

Organisatorisk forankring

Et problem, som bliver identificeret i samarbejdet mellem produktionsskolerne og erhvervsskolerne, og som generelt bliver påpeget i mange rapporter vedrørende tværinstitutionelt samarbejde, er den

organisatoriske og ledelsesmæssige forankring. Ofte går samarbejdet gennem lærere og vejledere, som gennem deres personlige netværk og kontakter skaber sammenhænge for de enkelte elever. Evalueringen af samarbejdet konkluderer, at det er "oftest ildsjæle på de enkelte skoler der iværksætter og opretholder samarbejdsrelationerne" (*Sammenhænge mellem produktionsskoler og erhvervsskoler*, 2007, p. 7). Denne konklusion gentages i DELs rapport om samarbejdet mellem erhvervsskoler, produktionsskoler og virksomheder omkring individuelle uddannelsesforløb. Samarbejdet kommer meget let til at hvile på "ildsjæles" uvurderlige indsats (J. A. Hansen, 2008b). Som allerede nævnt er denne problemstilling ikke specifik for dette samarbejde, men går igennem mange rapporter om uddannelsessamarbejder. Anbefalingerne er som oftest at sikre ledelsesmæssig forankring og at sikre at samarbejdet er forankret i organisationen, og ikke hos enkelt personer. Spørgsmålet er, hvordan en sådan organisatorisk forankring sikres? Er det gennem samarbejdsaftaler? Gennem beskrivelser af samarbejdsrelationer? Gennem beskrivelser af kontaktpersoners arbejdsopgaver og netværk? Umiddelbart er det et spørgsmål, som forbliver åbent.

Hvordan arbejder højskolerne med ledelsesmæssig og organisatorisk forankring af samarbejdet?

Ansvarsfordeling

I statusrapporten over FFDs arbejde med vejledning fra 2003 til 2008 bliver der peget på, at det kan være svært at koordinere vejledningsindsatsen for den unge på tværs af UU, højskole og andre uddannelsesinstitutioner, f.eks. erhvervsuddannelser (Valgreen *et al.*, 2008). Et forhold, som problematiseres, men som kun berøres kort i rapporten, er ansvarsfordelingen mellem de forskellige vejledere i forhold til den enkelte elev: Hvornår tager vejlederne på de forskellige institutioner over og hvornår er det hensigtsmæssigt, at de tager over?

Hvordan oplever de deltagende højskoler i Kombinationsprojektet denne problemstilling? Og hvordan håndteres den?

Kendskabet til de forskellige skoleformer

Ideelt set hviler et samarbejde på gensidig anerkendelse og på en forventning om, at de deltagende institutioner kan byde ind med forskellige kompetencer i forhold til det fælles mål, at give den unge mulighed for at komme videre i uddannelse. Af evalueringen af samarbejdet mellem produktionsskoler og erhvervsskoler, fremgår det, at realiteten er en anden. Evalueringen afdækker en række holdningsmæssige barrierer på erhvervsskolerne, som betyder, at produktionsskolen som uddannelsesstilbud ikke bliver anerkendt. Ifølge evalueringen har disse barrierer udgangspunkt i erhvervsskolernes manglende kendskab til produktionsskolernes udbud, og den særlige pædagogiske tilgang, der kendetegner produktionsskolernes arbejde med de unge. Evalueringen peger dermed på en problemstilling, der også kan vise sig væsentlig i Kombinationsprojektet, at når målet med projekter er, at eleven skal kunne gennemføre en erhvervsuddannelse, kan der være en tendens til, at erhvervsskolerne alene ser højskolerne som et middel til at skaffe sig elever, og derfor ikke er opmærksomme på betydningen af højskolernes udbud og deres pædagogiske arbejde. Se nedenfor.

Hvordan samarbejder højskolerne og erhvervsskolerne om at øge kendskabet til hinanden?

Samarbejdets pædagogiske dimension

Samarbejdets konkrete omdrejningspunkt er kombinationsforløb, hvor højskoler og erhvervsskoler fagudbud og pædagogiske praksis sammentænkes i forhold til den unges behov om kompetenceudvikling. Eventuelt kan VUC og andre uddannelsesinstitutioner indgå. Rationalet er ofte, at den unge "mangler" noget for at kunne påbegynde og afslutte en erhvervsuddannelse, og at det er på uddannelsesinstitutioner udenfor det formelle, kvalificerende uddannelsessystem disse manglende kompetencer kan udvikles. Med dette udgangspunkt er risikoen for en skævhed i samarbejdet overhængende, da "normen" bliver erhvervsuddannelsernes kvalificeringskultur (J. A. Hansen, 2008b). Derfor er det vigtigt at fastholde det almene dannelsesperspektiv, der ligger i at erhvervsuddannelserne også er ungdomsuddannelse, og at fastholde at de involverede institutioners pædagogiske samarbejde skal ses i sammenhæng, hvor målet dels er at kvalificere den unge til erhvervsuddannelse, dels at bidrage til den unges personlige udvikling og udvikling af medborgerkompetencer. Det er væsentligt, at kombinationsforløbene ikke ender med en "mainstreaming", hvor det er kvalificeringskulturen, som bliver den dominerende.

Hvordan sikres ligeværdighed mellem højskoler og erhvervsskoler? Opleves det som et problem?

I en didaktisk relationel analyse af kombinationsforløb mellem produktionsskoler og erhvervsskoler peger Hansen (2008) på vigtigheden i, at der bliver opstillet fælles mål for et samlet kombinationsforløb og at skolerne i fællesskab definerer de pædagogiske forudsætninger for forløbene. Risikoen er ellers, at kombinationsforløbene bliver fragmenterede og at skolerne leverer det, som de nu kan og har på lager.

Hvordan samarbejder højskoler og erhvervsskoler om kombinationsforløbene? Opstilles der fælles mål?

I samarbejdet er det endvidere vigtigt, at overgangsproblematikken tænkes ind. Eleverne på et kombinationsforløb oplever ofte overgangen fra produktionsskole til erhvervsskole som uoverskueligt. Evalueringen af samarbejdet mellem produktionsskoler og erhvervsskoler viste, at 56 % af de unge, der starter på en erhvervsuddannelse efter et produktionsskoleforløb falder fra, og at der er brug for et samarbejde om de elever, der bevæger sig fra produktionsskole til erhvervsskole (*Sammenhænge mellem produktionsskoler og erhvervsskoler*, 2007). Problematikken med overgang fra små trykke hold på 8 til 10 elever på en produktionsskole til en stor erhvervsskole med holdstørrelser på op til 24 elever kan være relevant at overveje i forhold til Kombinationsprojektet. Hvordan sikres disse overgange? En mulighed er, at overgangene fra en uddannelsesinstitution til en anden sikres gennem et overgangsteam, hvor enten vejleder eller lærer fra højskolen samt

vejleder eller kontaktlærer på erhvervsskolen følger eleven, når han eller hun begynder på en erhvervsuddannelse. Kunne dette være en mulighed i Kombinationsprojektet?

Hvordan samarbejder højskoler og erhvervsskoler med overgange mellem de to skoleformer?

Samarbejdets økonomiske, lovmæssige og strukturelle dimension

I evalueringerne af samarbejdet mellem erhvervsskoler og produktionsskoler peges der på, at et samarbejde bliver vanskeliggjort ved, at kombinationsforløbene skal etableres indenfor rammerne af forskellige lovgivninger. Desuden er produktionsskolerne ifølge Lov om Produktionsskoler forpligtede til at indgå i samarbejde med erhvervsskolerne, mens det omvendte ikke gør sig gældende. Dermed bliver initiativet og incitamentet lagt på produktionsskolerne, mens erhvervsskolerne ikke i samme grad føler sig forpligtede til at etablere samarbejde.

Hvad er erfaringerne indenfor Kombinationsprojektet? Her er højskolerne initiativtagere på baggrund af Kombinationsprojektet, medens erhvervsskolerne ikke har samme interesser på spil.

Økonomien og decentralisering af det danske uddannelsessystem bliver identificeret som en barriere for kombinationsforløbene mellem produktionsskoler og erhvervsskoler. Kombinationsforløbene finansieres gennem taxametersystemet, dvs. skolerne modtager kun betaling i den periode, eleven er til stede på uddannelsen. Det er problematisk fordi produktionsskolerne ikke modtager taxametergodtgørelse i de dage, hvor eleven ikke er der, men på den anden side heller ikke kan fylde op med andre elever. Produktionsskolerne oplever med andre ord, at der er et økonomisk tab forbundet med at have elever i kombinationsforløb trods det statslige tillægstaxameter. "Evalueringsgruppen vurderer, at det er vigtigt at der ikke ligefrem er økonomiske barrierer for at etablere kombinationsforløb" (*Sammenhænge mellem produktionsskoler og erhvervsskoler*, 2007, p. 37).

Opleves økonomien som en barriere for samarbejdet mellem højskoler og erhvervsskoler?

I evalueringen af FFD projektet *Man oplever ligesom Danmark på en helt ny måde* peges der på, at økonomiske forhold, kan udgøre en barriere for, at samarbejdet mellem forskellige interessenter kan fortsættes udover projektperioden. Evalueringen konkluderede nemlig, at til trods for en generel tilfredshed med ordningen fra kommunernes side, så udgør økonomien en væsentlig barriere for at ordningen kan institutionaliseres efter udløbet af satspuljemidler. Kommunernes kendskab til ordningen og deres villighed til at sende unge på et højskoleophold bliver generelt problematiseret. Evalueringen peger på, at det tager tid før en sådan ordning bliver taget i anvendelse i kommunerne,

og det kræver en stor informationsindsats fra FFD's side. Til trods for denne indsats konkluderer rapporten:

”Kendskabet til kommunepuljen ser dog ud til at være begrænset i kommunerne. [...] Informationerne om kommunepuljen bliver ikke eller kun tilfældigt spredt internt i kommunerne og er i høj grad bundet til bestemte personer” (Kristiansen, 2008, p. 4)

Det er således en anbefaling, at FFD og højskolerne overvejer om informationsstrategien overfor kommunerne kan ændres og intensiveres.

Generelt bliver kommunerne i evalueringen set som en væsentlig barriere for projektets succes. I nogle tilfælde er det eksempelvis en forhindring, at kommunen skal lægge ud for de økonomiske udgifter, der er forbundet med opholdet. Også på det administrative plan giver projektet kommunerne problemer, fordi det ikke umiddelbart falder indenfor de administrative procedurer og rutiner. Det bliver bl.a. påpeget, at UU-vejlederen kan anbefale et ophold, men at anbefalingen i nogle tilfælde bliver underkendt andre steder i systemet. Desuden er udgifter til lommepenge, penge til rejser osv. et problem at håndtere i kommunerne:

”UU-vejlederne har typisk ikke kompetence til at beslutte, at kommunen skal lægge penge ud for den unges ophold, og det er derfor nødvendigt, at der er forståelse for denne procedure på de positioner i kommunen, hvor denne kompetence findes” (Kristiansen, 2008, p. 28)

Økonomiske forhold ser med andre ord ud til at kunne spænde ben for, at ordningen kan gøres selvkørende og permanent efter projektperiodens udløb, og kommunerne anser højskolerne som et ”dyrt tilbud” og vælger derfor andre løsninger for etniske unge, som ikke kommer i gang med en ungdomsuddannelse.

Økonomien som barriere blev også påpeget på Kombinationsprojektets netværksmøde i Odder i 2009, men hvordan kan højskolerne (og FFD) arbejde fremadrettet med denne barriere og synliggøre besparelsen på længere sigt i stedet for udgifterne på kort sigt?

Eleverne, deres forudsætninger, deres behov og ønsker til uddannelse

De unge, der ikke gennemfører en ungdomsuddannelse er en gruppe af unge, som har været "genstand" for ganske megen forskning og forsøgt klassificeret, kategoriseret og forklaret i en række undersøgelser (se f.eks. Berth Nielsen *et al.*, 1999; Højmark Jensen & Jensen, 2005; Katznelson, 2007; Kølsen de Wit & Wegener, 2005; Langager, 2008). På den ene side bliver gruppen inddelt i en lang række forskellige segmenter, hvis formål er at anskueliggøre hvilke strategier, som uddannelsessystemet kan anlægge overfor disse unge for at få dem videre i uddannelsessystemet. Højmark Jensen inddeler i FFDs Mentorprojekt fra 2009 f.eks. gruppen af unge i fire segmenter:

- de opgivende, som har en lav grad af social kapital og en lav grad af kulturel kapital,
- de praktiske, som har en høj grad af social kapital og en lav grad af kulturel kapital,
- de vedholdende, som har en lav grad af social kapital og en høj grad af kulturel kapital,
- de flakkende, som har en høj grad af social kapital og en høj grad af social kapital.

Denne segmentering skal fungere som et pejlemærke for mentorerne på højskolen, så de kan udvikle strategier til at tackle unge på en hensigtsmæssig måde.

I en undersøgelse af unge på særligt tilrettelagte grundforløb på EUC Syd bliver gruppen af unge opdelt i følgende kategorier af Katznelson:

- unge med viljestrategi, dvs. de har svage forudsætninger og sociale problemer, men viljen til at gennemføre en uddannelse,
- unge med passiv strategi, ofte drenge, der er umotiverede og som anlægger en forsvarsstrategi, der kan karakteriseres som passiv og defensiv. Denne gruppe er overlappende med Højmark Jensens gruppe "de opgivende",
- unge med en konfronterende strategi, overvejende drenge, der er urolige i timerne, aggressive, og larmende,
- unge med standby strategi, overvejende piger hvis situation er vanskelig, de har manglende overskud til at engagere sig i at tage en uddannelse.

På Akademiet for Utæmmet Kreativitet opererer lærerne med følgende typologier (Langager, 2001):

- de sårbare, som kan inddeles i to grupper
 - a. de "uafklarede", som ofte har mange afbrudte forløb bag sig. Nogle af dem har skjulte psykiske problemer,
 - b. de "udstødte", som er unge med en kriminel baggrund eller registrerede misbrugere og psykisk syge.
- de stærke
 - a. de "målrettede" er unge som ikke er belastede af personlige problematikker og som søger en anden, ofte kreativ, vej i livet,
 - b. de "vrede" er unge, som "føler, de ikke kan bruge "systemet" til noget", f.eks. autonome, BZ'ere, osv.

En anden måde, som denne gruppe af unge beskrevet på er via en række statistiske karakteristika. I forskningsprojektet UTA viste den kvantitative undersøgelse at fælles for de unge i denne gruppe var

- deres sociale baggrund: unge fra familier med lav indkomst har størst risiko for ikke at komme i gang med en erhvervsuddannelse,
- deres boglige færdigheder: dårlige boglige færdigheder i grundskolen øger sandsynligheden for, at de unge ikke kommer i gang med en uddannelse,
- antallet af aflagte afgangsprøver: unge der ikke aflægger afgangsprøver i 9. eller 10. klasse har større risiko for ikke at komme i gang med en uddannelse (Andreasen *et al.*, 1997, p. 11).

Som ovenstående illustrerer, kan der lægges mange og forskellige snit ned over gruppen af unge, der ikke gennemfører en ungdomsuddannelse. Det er ca. 20 % af en ungdomsårgang og dækker således over ca. 15.000 unge på en enkelt ungdomsårgang. Derfor fastslår en række rapporter på den anden side, at der er tale om en heterogen gruppe af unge, der ikke let indfanges i typologier og idealtyper samt at kategorierne kan komme til at virke modsat hensigten, at de stigmatiserer og forøger fokus på de ”mangler” de unge har i forhold til de krav, som der stilles i uddannelsessystemet (Kølsen de Wit & Wegener, 2005; Nielsen *et al.*, 1999). Ifølge Laursen og Rasmussen (2009) er et problem med brugen af typologier, at det bliver de unge, som beskrives som problematiske: deres adfærd og deres manglende kompetencer betragtes som problemet, der er en konsekvens af deres sociale og kulturelle baggrund. Problemet bliver individualiseret, i stedet for at fokusere på mødet, relationen mellem den unge og uddannelsessystemet som værende problematisk.

Så den ene side kan gruppen karakteriseres ved at være heterogen og i pædagogisk henseende spænde over mange forskellige grupper af unge

- unge, der udfordrer det ”etablerede uddannelsessystem”,
- unge, der søger en alternativ vej til det traditionelle uddannelsessystem,
- unge, der er uafklarede/skoletrætte og ”bare” skal et lille skub for at komme videre,
- unge, der har brug for megen støtte og omsorg, hvis de skal klare sig i det etablerede uddannelsessystem,
- unge, der har alvorlige fysiske eller psykiske handicap og som aldrig kommer til at klare sig helt på egen hånd,
- osv.

På den anden side er de ofte fælles om at have en ”historie”, som handler om ikke omsorgssvigt, så manglende opbakning fra deres forældre, dårlige erfaringer med folkeskolen, dårlige grundlæggende skolefærdigheder, osv. En interessant undersøgelse i den henseende, som dog ikke er repræsentativ, er Kølsen de Wit og Wegeners narrative tilgang, hvor de beder både unge, der er faldet fra og unge, der fortsat er under erhvervsuddannelse at fortælle deres historie (Kølsen de Wit & Wegener, 2005). De unges historier viser, at der i begge grupper er mange unge med en såkaldt ”tung social bagage” (Katznelson, 2007, p. 11).

Hvordan visiteres de unge fra UU eller erhvervsskolerne til højskolerne? Hvordan fungerer de individuelle uddannelsesplaner i dette samarbejde? Hvilke redskaber anvender højskolerne til at forstå de unge og deres forskelligheder i forhold til deres uddannelsesmæssige behov?

Pædagogisk praksis

I undersøgelserne peges der på en række værdier, som de unge efterspørger og værdsætter, når de møder dem i uddannelseskontekster. I evalueringen af "Akademiet for Utæmmet Kreativitet", en kombineret produktions- og daghøjskole for "alternativt tænkende, marginaliserede, socialt udsatte, skoletrætte eller uafklarede" unge i Københavns Kommune, konkluderer Langager, at der er tre aspekter ved akademiets pædagogiske praksis, som er afgørende for akademiets succes

- *tillid og respekt*: "Her bliver de pludselig set på som mennesker på godt og ondt" (citater i Langager *et al.*, 2007);
- måden at arbejde med de unge på (teknik og redskaber), hvor lærerne fokuserer på læreprocesser, udvikling af *kreativitet* og alternative tilgange til et håndværk. De unge bliver opfordret til at byde ind med det de kan og ikke snævert vurderet på rigtigt/forkert;
- måden at vurdere de unge på (blik for nye muligheder), de unge skal opleve, at det er i orden at lave fejl. "Det handler om at skabe et *trygt miljø*, der samtidig legaliserer muligheden for fejl, kan man sige, eller det at føle sig dum og afklædt og sådan nogle ting (citater i Langager *et al.*, 2007).

I rapporten "Hvad virker?", som er vidensopsamling af 90ernes tiltag i forhold til denne gruppe af unge, konkluderes der ligeledes, at værdier som respekt, ansvar, tillid og tryghed er væsentlige i såvel undervisning som vejledning. Grundlæggende er de unges behov for en pædagogisk praksis, som er baseret på disse værdier ikke overraskende. At forestille sig en pædagogisk praksis, som bygger på det modsatte, er utænklig. Det væsentlige er konstateringen af, at de unge tilsyneladende ikke har erfaringer med pædagogisk praksis, der er funderet på disse værdier i det formelle skolesystem.

En væsentlig positiv faktor i de unges oplevelser i det formelle uddannelsessystem, er tilstedeværelsen af en lærer eller vejleder, der tager dem alvorligt og lytter til dem. Interviews med unge, som har været på efterskole, viser, at de har oplevet et mere ligeværdigt forhold til deres lærere og en større tolerance blandt eleverne, end de har oplevet det i folkeskolen. Begge dele er med til at motivere dem til uddannelse (Andreasen *et al.*, 1997, p. 17). Tilsvarende peger Katznelson på, at lærerne spiller en helt afgørende rolle for de unges deltagelse:

"Der er snarere tale om, at det er en sammensmeltning af læreren som menneske OG faglig formidler, der udgør kerne i disse unges motivation og grundlag for fastholdelse i uddannelsen. Læreren fungerer således som fagperson, men også som det, der i fagtermer kaldes en "ordentlig voksen" (Katznelson, 2007, p. 28).

Mødet med en "signifikant" voksen er en faktor, viser sig at være meget betydningsfuldt for de unges uddannelse eller ændring af vej gennem livet, og det er en konstatering, som går på tværs af de reviewede undersøgelser.

I Langager 2007 peges der på, at de unge har behov for et frirum, hvor det at være sig selv og ikke skal præstere i forhold til krav, der er sat af omverden, men hvor der er mulighed for at udvikle sig personligt og kreativt. Langager peger på, at de unge i stadig stigende grad føler et pres for at "lykkes". Katznelson peger også på, at der i uddannelsespolitikken er indlagt et massivt pres på de unge for at få dem til at påbegynde og ikke mindst afslutte en ungdomsuddannelse. Dette har medført, at de unge i stigende grad føler, at de skal være afklarede, målrettede, bogligt dygtige, og udenfor uddannelsesverden se godt ud, have mange venner, have mange materielle goder osv. Hermed er der skabt et forventningspres om at være en "succes" og margenen for, "hvornår man falder ved siden af og enten er for uafklaret, for langsom, for dum, for uddannelsessvag osv. er blevet snævrere" (Katznelson, 2009, p. 44). Behovet for et frirum, hvor det er i orden at være sig selv, at dumme sig, at gøre sine egne erfaringer uden konstant at skulle evalueres og testes accentueres i denne "præstationskultur".

Hvad er højskolernes erfaringer med mødet med de unge i Kombinationsprojektet? Adskiller de sig markant fra højskolens andre elever? Stiller de andre krav? Hvordan skabes konstruktive relationer med disse unge, hvoraf mange har oplevet nederlag i det formelle uddannelsessystem?

Højskolernes læringsrum i forhold til målgruppen

På højskolerne har der været gennemført en række projekter, som har været målrettet denne gruppe af unge. Evalueringerne af FFD's Kommunepuljeprojekt og højskoleophold med mentorordning (Højmark Jensen, 2009; Kristiansen, 2008) viser begge, at eleverne generelt betragter højskoleopholdet som en succes. De oplever selv at have udviklet sig både personligt og socialt. Højmark Jensen konkluderer, at "de fleste unge oplever således, at højskoleophold med mentorordning har bidraget positivt – de har lært noget nyt og fået gode sociale oplevelser og er i nogen grad blevet afklarede i forhold til, hvilken uddannelse eller hvilket arbejde de gerne vil i gang med". Højskolen kan altså positivt bidrage med "noget" i forhold til denne gruppe af unge, men hvad er det, der kendetegner højskolernes læringsrum i forhold til andre læringsrum, som de unge har mødt og møder undervejs i livet?

I Hansens (2008) rapport om den eksistentielle dimension i højskolernes uddannelses- og erhvervsvejledning berøres temaet omkring højskolernes særlige læringsrum. I rapporten beskriver Hansen, hvordan højskolerne har udviklet en særlig højskolepædagogik, som ikke let lader sig indfange af som forskningsobjekt. Højskolens særlige lærings- og vejledningsrum skal opleves og sanses. Men Hansen beskriver dog, at højskolen kan fungere som et pusterum og frirum for nyttetænkning i forhold til de krav og behov, som samfundet stiller til det enkelte individ. Så selvom højskolens særlige "ekstra" ikke lader sig indfange, så peger han på faktorer som tid, ro, engagement, tryghed og nærvær. Højskolerne skal forstås i forhold til deres overordnede ide om livsoplysning, folkelig oplysning og demokratisk dannelse. Han påpeger også, at det er

"en væsentlig udfordring for folkehøjskolerne i dag, at højskolerne fortsat får lov at leve et liv i en "osteklokke". Uden et sådant frirum fra politisk og økonomisk nyttetænkning vil højskolerne ikke kunne hjælpe eleverne med at samle sig og gå i dybden med, hvem man er og hvor man er i livet nu". (F. T. Hansen, 2008a)

Denne iagttagelse er vigtig i forhold til Kombinationsprojektet, hvor det handler om at bevare muligheden for "at leve et liv i en "osteklokke"" i en periode og samtidig tænke brobygningen til erhvervsskolerne og kompetenceudviklingen i forhold til en konkret erhvervsuddannelse ind i forløbet.

I Kofods højskoledokumentationsprojekt fra 2005, der er gennemført på Testrup højskole, beskrives højskolernes pædagogik med værdier som samvær og nærvær. Der lægges vægt på variation i pædagogikken og at læring ikke er begrænset til et bestemt rum, men "finder sted i alle de vågne timer" (Kofod, 2005, p. 8).

Elevernes begrundelser for at tage på højskole har to spor: De søger *væk fra* en hverdag, hvor forventningspresset fylder meget og de *søger til* en hverdag, hvor der er mulighed for at få samlet tankerne, og samtidig få inspiration til, hvilke (uddannelses)valg de skal træffe for fremtiden. Af materialet fremgår det ikke, hvilken profil, der typisk udgør elevgruppen på Testrup højskole, men at dømme efter behovet for afklaring, er der meget, der taler for, at det primært er uddannelsessøgende.

Krøjer og Hutters (2006) skriver, at det "særlige" ved højskolens lærings- og vejledningsrum er, at det er rummeligt og inddrager så mange "menneskelige" aspekter, at det kan være velegnet til at

bidrage til afklaring hos unge, der er faldet fra i det formelle uddannelsessystem. Højskolen kan tilbyde de unge et pusterum i en kompleks hverdag, da et højskoleophold er karakteriseres ved et lavt kompleksitetsniveau, en fast struktur, faste rutiner og værdier, hvor fordybelse er i højsædet.

Umiddelbart er der god overensstemmelse mellem de unges ønsker til en pædagogisk praksis og højskolens læringsrum, men hvordan synliggøres udbyttet af højskoleopholdet i forhold til det formelle uddannelsessystem - uden at det nødvendigvis fører til flere tests og krav om præstation? Hvordan bruges realkompetencevurdering på højskolerne og hvordan er erfaringerne med brugen af realkompetencevurdering i forhold til de unge? Kan den ny kvalifikationsramme være et redskab til at indplacere højskolernes udbud på et niveau og dermed øge gennemskueligheden af højskolernes udbud, herunder mulighederne for realkompetence?

Forskningsresultaterne i forhold til Kombinationsprojektet

Mange af de problemstillinger, som diskuteres indenfor rammerne af kombinationsprojektet (jf. netværksmøde på Odder Højskole 28. januar 2009), er eksemplariske, dvs. de går på tværs af skoleformer og de går igen i mange af de rapporter, der har været skrevet om brobygning og "restgruppe" unge i løbet af 1990erne og 2000erne. Mange af disse projekter er blevet evalueret og beskrives umiddelbart som succesfulde i forhold til målsætningen om at få unge videre i uddannelse. Statistikkerne viser dog, at gennemførelsesprocenten i ungdomsuddannelserne ikke er stigende, men faldende. Mange forskere peger på, at problemet ikke (alene) kan tilskrives de unge, uddannelsessystemet og ændrede samfundsvilkår, men i ligeså høj grad uddannelsespolitikens instrumentelle logik om lineære uddannelsesforløb, som "lægger et effektivitetspres på ungdommen" (Langager 2007, se også Katznelson, 2009; Krøjer & Hutter, 2006), og at denne uddannelseslogik virker kontraproduktiv i forhold til 95 % målsætningen. I det perspektiv kan Kombinationsprojektet blive et bidrag i diskussionen om "next practice" i det danske ungdomsuddannelsessystem og hvilken rolle højskolerne, højskolernes værdier og pædagogik kan spille i forhold til at opnå dette ambitiøse mål (jf. Steensen, 2009).

Referencer

- Andersen, V., Geysner, M., & Sørensen, M. S. (2000). Mellem to skoleformer - et samarbejde mellem produktionsskoler og erhvervsskoler. In Uddannelsesstyrelsen (Ed.) (Vol. 2000): Undervisningsministeriet.
- Andreasen, L. B., Jensen, T. P., Larsen, K. H., Mogensen, K. B., Bøg, M., Jensen, A., et al. (1997). *Unge uden uddannelse*: AKF.
- Berth Nielsen, M., Meier, F., Bacher, F., Kristensen, A. S., & Vind, A. (1999). Hvad virker? - erfaringer om uddannelse til flere unge. In Uddannelsesstyrelsen (Ed.) (Vol. 1999): Undervisningsministeriet.
- Hansen, F. T. (2008a). *Det var, som om de havde en slags kærlighed til det, de gjorde. Om den eksistentielle dimension i højskolens uddannelses- og erhvervsvejledning*. København: Folkehøjskolernes Forening i Danmark.
- Hansen, J. A. (2008b). *Erhvervsskolers, produktionsskolers og virksomheders samarbejde om elevers individuelle uddannelsesforløb*. København: Danmarks Erhvervspædagogiske Læreruddannelse.
- Højmark Jensen, U. (2009). *Evaluering og dokumentation af højskoleophold med mentorordning*. København: FFD.
- Højmark Jensen, U., & Jensen, T. P. (2005). *Unge uden uddannelse: hvem er de, og hvad kan der gøres for at få dem i gang?* København: SFI.
- Katznelson, N. (2007). *De måske egnede på erhvervsuddannelserne - om frafald og fastholdelse af udsatte unge*: Erhvervsskolernes Forlag.
- Katznelson, N. (2009). Hvorfor gennemfører kun 75% af de unge en ungdomsuddannelse. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 2009(1).
- Kofod, A. (2005). *Højskoleokumentation*. København: FFD.
- Kristiansen, H. K. (2008). *Man oplever ligesom Danmark på en helt ny måde*. København: FFD.
- Krøjer, J., & Hutter, C. (2006). *Metodehåndbog i fortælleværksteder*. København: FFD.
- Kølsen de Wit, C., & Wegener, C. (2005). *Dokumentation af årsager til unges frafald fra ungdomsuddannelserne*. Århus: Amtscetret for Undervisning - Århus Amt.
- Langager, S. (2001). *Vilde Læreprocesser - partnerskaber og logebrødre*: Danmarks Pædagogiske Universitet.
- Langager, S. (2008). Socialt udsatte børn og unge og inklusions- og eksklusionsprocesser i skolen. *Social Politik*, 4.
- Langager, S., Højmark, A., & Henriksen, S. (2007). *På Livet Løs*: Danmarks Pædagogiske Universitetsskole.
- Laursen, E., & Rasmussen, P. (2009). Sammenhæng i ungdomsuddannelserne. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*.
- Nielsen, M. B., Meier, F., Bacher, P., Kristensen, A. S., & Vind, A. (1999). Hvad virker? - erfaringer om uddannelse til flere unge. In Uddannelsesstyrelsen (Ed.) (Vol. 1999): Undervisningsministeriet.
- Sammenhænge mellem produktionsskoler og erhvervsskoler*. (2007.): Danmarks Evalueringsinstitut.
- Steensen, J. (2009). Uddannelsespolitikens next practice. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 1(Februar).
- Valgreen, H., Nielsen, K. B. N., & Bergmann, M. (2008). *Vejledningsprojektet - Status efter fem års professionaliseret foreningsindsats*. København: Folkehøjskolernes Forening i Danmark.